

ZOE JAQUES, EUGENE GIDDENS LEWIS CARROLL'S ALICE IN WONDERLAND AND THROUGH THE LOOKING-GLASS

A Publishing History

Farnham: Ashgate, 2013. 263 s.

Lewis Carrolls Alice är antagligen världens mest kända barnbokskarakter, och de båda böckerna om Alices äventyr – *Alice i underlandet* och *Alice i spegellandet* – kommer i ständiga nyutgåvor. Det finns en Alice för alla språk, smaker, plånböcker och läsarter. Man kan hitta Alice i faksimil och med fotnot, men också i läsalättdräkt för de allra minsta. Man kan köpa den påkostade lyxbands-Alicen eller billigaste pocket-upplagan. Och om man tröttnat på John Tenniels klassiska Alice-illustrationer står en tusen andra bildskapare bi med just sina versioner av underland och spegelland. Föredrar man Alice på mongoliska eller latin eller svenska går det också bra; det finns för övrigt ett tiotal översättningar av *Alice i underlandet* bara till svenska. Alice förekommer också i serier, filmer (spelfilm och animation) och datorspel.

Vill man dessutom läsa om Lewis Carroll och hans Alice-böcker finns ett ständigt växande bibliotek av sekundärlitteratur att ta del av. Det förvånar inte att *Alice i underlandet* var den första barnbok som gavs ut med fotnoter och lärda utläggningar, på samma sätt som man tidigare gjort med till exempel Shakespeares dramer. Ja, Alice fick barnlitteraturen att växa upp. Genom *Alice i underlandet* blev barnlitteraturen på något vis jämbördig med den viktigaste vuxenlitteraturen.

Men varför just *Alice i underlandet*? En textorienterad kritiker skulle kanske framhålla berättelsens unika komplexitet och språkets inneboende kvalitet. En annan, mer psykologiskt lagd läsare, skulle kanske hävda att berättelsen gestaltar psykologiska tillstånd och processer på ett oöverträffat och allmängiltigt sätt. En mer historisk läsning skulle kanske ta fasta på att det viktoriaiska Storbritannien var den tidens stormakt, samtidigt som det var där nya former av barnlitteratur skapades och exporterades över världen; Alice blir i en sådan läsning den ikoniska engelska barnboken.

I den nyutkomna *Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking-Glass* av Zoe Jaques och Eugene Giddens görs inget av detta. Den ger inga fingervisningar om vad Alices storhet består i och varför just *Alice i underlandet* blev barnboken par préférence. Det är en väldigt ospekulativ bok. Den beskriver däremot i detalj hur det hela gick till. Studien är en "publishing history" och den redogör alltså för bokens segertåg världen över, framför allt med avseende på Storbritannien och USA.

Boken är uppdelad på fem kapitel och redogör för publiceringshistorien från 1862 till våra dagar. Det första kapitlet tar upp Alices väg från Carrolls muntliga berättande och handskrivna manuskript ("*Alice's Adventures Under ground*") till publicerade böcker: *Alice i underlandet* (1865) och *Alice i spegellandet* (1870). Mycket i det här avsnittet känns igen från tidigare biografier (Morton Cohens till exempel) men Jaques och Giddens tillför nya perspektiv på samarbetet med illustratören John Tenniel och på varför den första upplagan kasserades (på grund av tryckets kvalitet) och till sist återanvändes i en budgetbetonad USA-upplaga. Här ges också inblickar i Carrolls skicklighet i marknadsföring.

Framgången med Alice-böckerna ledde till att Carroll arbetade om materialet, dels i en nedkortad *Nursery Alice* (1890) med färglagda bilder och tillrättat språk för de allra minsta, dels i teatersamarbetet kring "*Alice on the Stage*" med Henry Savile Clarke. Sättet på vilket olika episoder och karaktärer från de båda Alice-böckerna där vävs samman lösligt i en enda Alice-berättelse föregriper den praktik som sedan dess varit förhärskande när det gäller Alice-dramatiseringar på teater och film. Om detta berättas i kapitel två.

Det tredje kapitlet, som heter "*Becoming a classic*", inleds med en beskrivning av Carrolls ständiga pysslande med originaltexten. Inför varje utgåva kom han med nya rättelser och småändringar. Det har i sin tur lett till svårigheter när det gäller att etablera en "definitiv" text. Det mest intressanta i det här avsnittet är annars beskrivningen av Alice-explosionen efter det att Macmillans copyright gick ut 1907. Inte minst i USA gavs det ut en oerhörd mängd Alice-böcker. Här bidrar boken med ny kunskap. Däremot är beskrivningen av Alices segertåg över resten av världen bristfällig. Författarna nöjer sig med att tala kortfattat om de franska och tyska översättningarna. Kanske är ämnet för stort för att rymmas i en bok, men för att bli en internationell klassiker räcker det inte med att vara stor inom det egna språkområdet. Eller snarare: ett internationellt genomslag och erkännande bidrar förstås till att höja statusen på verket även på hemmaplan.

I de två avslutande kapitlen diskuteras Alices liv utanför texten: i datorspel, som *American McGee's Alice* (2000); i cosplay och manga, som *Fushigi No Kuni No Alice* (1984); i filmer, som Disneys *Alice in Wonderland* (1952), Jan Švankmajers *Alice* (1988) och Tim Burtons *Alice in Wonderland* (2010); i böcker, som Jeff Noons roman *Automated Alice* och Raven Gregorys serieroman *Return to Wonderland*; vidare i musik och konst och på scen. Listan kan göras mycket lång. Det är också symptomatiskt att Alice och hennes underland har fått utökade befogenheter och användningsområden – från pekbok till avantgarde. Hon har sprängt ramarna. En fråga som ställs i boken är hur mycket Alice kan lämna sin ursprungliga text-kontext och fortfarande vara Alice. Det borde hon (och Carroll) tänkt på innan hon följde den vita kaninen ner i hålet, ner till underlandet. Mycket tyder på att hon är kvar. Och hon undrar fortfarande vem hon är.

Björn Sundmark
Professor i engelsk litteratur
Malmö högskola